

Propozycja wykorzystania komputera na lekcjach języka polskiego

Współczesny sposób nauczania języka polskiego można byłoby wiązać z pojęciem NEOdydaktyki, z wiedzą o „informatyce humanistycznej”¹. Polega on na wykorzystaniu umiejętności pracy z komputerem. Ta dążność wiąże się z działaniami integrującymi literaturę z innymi dziedzinami sztuki współczesnej, gdyż „powstanie nowych »muz«: dziesiątej (film) i jedenastej (telewizja), rozwój innych, jak teatr radiowy i sztuka koncepcyjna, programy komputerowe oraz Internet, stworzyły konieczność nowego odbioru i innych sposobów wnikania w synkretyczne struktury tych dziedzin sztuki”². Wymóg wprowadzania technologii komputerowej do pracy dydaktycznej nauczycieli podkreślają też procedury zdobywania kolejnych szczebli awansu zawodowego. To nowe narzędzie może służyć edukacyjnemu wykorzystaniu dotychczasowych pomocy dydaktycznych. Nie powinno ich jednak zastępować. Techniki komputerowe skłaniają do rozwijania różnych sprawności, np.:

- „– czytania obrazu (nie mylić z opisem),
- odbioru tekstów literackich (nie mylić z poznawaniem),
- poznawania prostych tekstów komputerowych,
- tworzenia prostych tekstów komputerowych,
- posługiwania się pocztą elektroniczną,
- dialogu z tekstami symulacyjnymi i przekazami antywartości,
- określania prawdopodobieństwa światów wirtualnych,
- nawigacji internetowej i konstruowania własnych tekstów w oparciu o hiper-teksty”³.

¹ Zob. A. Książek-Szczepanikowa: *NEOdydaktyka*. „Refleksje” 2002, listopad, s. 14–15.

² H. Kurczab: *Pogranicza sztuk i konteksty literatury pięknej*. Rzeszów 2001, s. 42.

³ Zob. A. Książek-Szczepanikowa: *NEOdydaktyka...*, s. 14–15.

Sposób, w jaki uczniowie zdobywają nowe sprawności odbiorcze tekstów kultury na lekcjach języka polskiego, w dużej mierze zależy od nauczyciela polonisty. Z jednej strony jego „rodzaj postępowania dyktują teksty i problemy, z drugiej, potrzeby i możliwości uczniów na danym etapie rozwoju”⁴. Ciągła ewaluacja systemu edukacji skłania do zaprezentowania praktycznych propozycji działań dydaktycznych, które uwzględniałyby nowe techniki wyszukiwania informacji i komunikowania się na miarę możliwości uczniów i nauczycieli, którzy zdobyli chociażby podstawowe umiejętności z zakresu obsługi komputera. Podstawą prezentowanych rozwiązań lekcyjnych uczyniono ich aspekt praktyczny i możliwości samokształceniowe uczniów.

Celem zaprezentowania dalej propozycji lekcji jest więc ukazanie możliwości wykorzystania technik komputerowych w kształceniu polonistycznym na poszczególnych poziomach wymagań. Z reguły działania polonisty początkowo sprowadzają się do urozmaicania lekcji języka polskiego. Stopniowo nauczyciel rozszerza swoją wiedzę i pogłębia umiejętności w prowadzeniu lekcji języka polskiego za pomocą różnorodnych metod i technik pracy, chociażby prowadząc lekcje otwarte i dzieląc się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami.

W prezentacji skupię się tylko na wybranych technikach pracy, które uwzględniałyby w nauczaniu języka polskiego Internet oraz wybrane programy edukacyjne w szkole średniej, np.: *Dyktando*, *Literat*, *Wielkie dzieła literatury polskiej*. Za ich pomocą można przeprowadzić wiele lekcji poświęconych zarówno analizie poszczególnych dzieł literackich, jak i powtórkom z zakresu literatury, ortografii.

W realizacji programu języka polskiego da się wyróżnić kilka założeń dydaktycznych. Wśród nich na uwagę zasługują te służące:

- sprawdzaniu wiedzy i umiejętności ortograficznych;
- zebraniu i utrwaleniu wiadomości;
- wprowadzeniu do lektury;
- podsumowaniu wiadomości na temat konkretnej lektury;
- kształceniu umiejętności tworzenia własnych tekstów pisanych.

Co ciekawe, wymienione programy są tak skonstruowane, że według podobnego schematu można prowadzić lekcje, zmieniając lektury, epoki literackie, pisarzy itp. Nie powinno się jednak bezkrytycznie patrzeć na wszelkie propozycje wirtualnej lektury. Szczególnie niebezpieczna – jak zauważył Piotr Andrusiewicz⁵ – jest internetowa witryna pod nazwą *Wirtualna ściaga*. Nie-

⁴ Zob. M. Jędrychowska: *Lektura i kultura. Szkice i artykuły metodyczne dla nauczycieli języka polskiego*. Warszawa–Kraków 1994, s. 5.

⁵ P. Andrusiewicz: *Wirtualna lektura Żeromskiego*. „Nowa Poliszczyna” 1998, nr 5, s. 46.

których jednak programów⁶, opartych na nowoczesnych technikach komputerowych, nie należy wykluczać z edukacji polonistycznej. Mądre i celowe ich wykorzystanie bywa pomocne w efektywnym kształceniu. Trzeba wszakże podkreślić, że „oprogramowanie komputerowe powinno być zawsze elementem podrzędnym w stosunku do nauczyciela i ucznia”⁷. Może być jednak środkiem, który zachęciłby uczniów do poszukiwania, weryfikowania i selekcjonowania informacji. Warto zwrócić uwagę, że praca z komputerem na lekcjach języka polskiego w dużej mierze zależy od wyposażenia szkoły, sali polonistycznej, pracowni komputerowych oraz od pomysłowości i inicjatywy nauczyciela i uczniów. Jeżeli polonista dysponuje rzutnikiem podłączonym do komputera, może przedstawić uczniom, czerpiąc z encyklopedii multimedialnych, różnego typu reprodukcje dzieł sztuki lub tworzyć prezentacje tematyczne związane z lekcją.

Bardzo ważna przy prowadzeniu tego typu lekcji w pracowni komputerowej (zwłaszcza dla początkujących nauczycieli) jest współpraca z innymi nauczycielami – informatykami. Wymiana poglądów, a nawet elementy instruktażu pozwalają twórczo wykorzystywać techniki informacyjne na lekcjach języka polskiego. Należy zwrócić uwagę, aby polonista przed zajęciami przygotował materiały potrzebne do lekcji oraz sprawdził funkcjonowanie sprzętu i oprogramowania. Ponadto, jak się okazuje, trzeba przygotować precyzyjne polecenia dla uczniów w taki sposób, aby instruktaż udzielony na początku lekcji był dla nich jasny. Pomaga to uniknąć chaosu w razie wątpliwości uczniów.

Sprawdzanie i utrwalanie umiejętności ortograficznych – dyktando z komputerem

Często dzieje się tak, że nauczyciel może jedynie co pewien czas korzystać z pracowni komputerowej. Jeżeli istnieją warunki do samodzielnej pracy uczniów przy oddzielnych stanowiskach, można się pokusić o pisanie testów lub dyktand odpowiednio dobranych do poziomu klasy czy ucznia. Dyktanda pisane na komputerze⁸ zwalniają nauczyciela z dyktowania (czyni to lektor), zaznaczania błędów, a nawet oceny. Wszystkie te czynności wykonuje komputer. Bardzo ważnym momentem w pisaniu dyktanda jest komputerowa korekta. Na monitorze komputera uczeń ma sposobność zobaczyć nie tylko

⁶ Zob. R. Bryzek: *Komputer w pracy nauczyciela polonisty*. W: *Nowoczesność i tradycja w edukacji polonistycznej. Od teatru żaków do Internetu. O edukacji humanistycznej w szkole*. Red. B. Myrdzik. Lublin 2003, s. 185–193.

⁷ Ibidem, s. 193.

⁸ *Dyktando. Wersja 1. 0 dla Windows, Zip Soft S.C.*, Gliwice, www.zipsoft.com.pl, za: R. Bryzek: *Komputer...*, s. 193.

swój błąd, ale również jego rodzaj. Analiza błędów wpływa kształcąco i pozwala na powtórzenie i utrwalenie zasad ortograficznych. To swoista samokontrola własnych postępów w nauce.

Nowoczesne sposoby sprawdzania, utrwalania i podawania wiadomości

Celem niektórych programów komputerowych jest sprawdzenie wiedzy ucznia. Niektóre lekcje też mają taki charakter – przeznaczone są na powtórzenie i utrwalenie wiadomości, np. z konkretnej epoki literackiej czy z danej klasy. Tego rodzaju zajęć uczniowie na ogół nie lubią, ale nie można ich ignorować. Można je natomiast chociaż częściowo urozmaicać, zachęcając uczniów do utrwalania i sprawdzania wiedzy za pomocą testów czy quizów komputerowych. Z moich doświadczeń wynika, że daje się zaobserwować żywe zainteresowanie tego typu powtórkami. Trzeba jednak pamiętać o posługiwaniu się również innymi metodami pracy.

Oprócz zdobywania wiedzy i rozwijania umiejętności nauczyciel nie powinien zaniedbywać także innych celów kształcenia, które można byłoby określić następująco: „III. Uczyć się, aby być (system wartości i postaw). IV. Uczyć się, aby żyć wspólnie z innymi (pokoje współistnienie i współdziałanie całej ludzkości)”⁹. Są one konieczne dla kształtowania systemu wartości młodych ludzi. Program komputerowy nie będzie w tym wypadku odgrywał decydującej roli. Największą wagę trzeba przypisać inwencji nauczyciela, jego osobowości i predyspozycjom do zawodu. Dlatego proponuję, żeby wykorzystywać techniki komputerowe w sposób przemyślany, np. przy wprowadzaniu w problematykę lektury lub po jej omówieniu – przy podsumowaniach. Będzie to okazja do uporządkowania niektórych informacji lub rozstrzygnięcia niewyjaśnionych kwestii. Dobrze byłoby, gdyby wszelkie działania związane z pracą z komputerem uczniowie twórczo wykorzystywali. Powinni oni nauczyć się sprawnie wyszukiwać informacje, dokonywać ich selekcji, wyciągać z nich wnioski nie tylko w trakcie lekcji w pracowni komputerowej, ale również podczas kolejnych zajęć, które poruszałyby problemy wiążące się pośrednio lub bezpośrednio z informacjami zdobytymi z programu komputerowego czy też Internetu.

Warto nadmienić, że wśród licznych opinii o prezentowanych przeze mnie komputerowych programach edukacyjnych znajdujemy i te dobre¹⁰, i te gor-

⁹ W. Strykowski: *Jak zmieniać edukację? W świetle raportów oświatowych*. „Edukacja Medialna” 2002, nr 1, s. 9.

¹⁰ Zob. A. Grochulska: *Niekoniecznie z przymusu... O nowej możliwości nauczania ortografii*. „Inspiracje Polonistyczne” 1997, nr 7, s. 27–29.

sze. Niektórzy badacze zastanawiają się nad przydatnością omawianego *Literata*¹¹ w edukacji polonistycznej. Główny zarzut to „anachroniczność sposobu prezentowania literatury w stosunku do nowych wymagań stawianych szkolnej polonistyce”¹². Wśród zalet natomiast wymienia się „logiczny i przejrzysty układ materiału, dużą szybkość oraz łatwość wyszukiwania informacji, możliwość tworzenia zestawień wiadomości w różnych konfiguracjach oraz drukowania wybranych fragmentów”¹³. Możemy mieć jedynie nadzieję, że nowoczesne edukacyjne programy komputerowe staną się coraz lepszym źródłem wiedzy, dostosowanym do wymogów współczesnej szkoły¹⁴. Z tego też względu każdy twórczy nauczyciel powinien tak projektować zajęcia, żeby mogły one wykorzystać pozytywne strony programu komputerowego. Dlatego, planując chociażby omawianie lektury, warto posłużyć się metodą projektu w ten sposób, aby kolejne pytania i problemy, których rozwiązania będą uczniowie szukać w programach edukacyjnych, można było w przyszłości uwzględnić podczas dyskusji, dokonywania porównań, selekcji, a nawet krytycznego spojrzenia na dany problem. Pomocne w tym będą informacje zapisane podczas takiej lekcji zarówno w zeszycie, jak i na dyskietce. Wklejone do zeszytów wydruki komputerowe mogą stanowić dla ucznia niejako mapę podróży po literaturze i jej kontekstach. Powiedziałabym nawet, że mogą też przybierać charakter mapy myślowej, która wytyczałaby przykładowo porządek kontekstowy lektury.

Prowadzone w ten sposób lekcje są atrakcyjne dla uczniów, umożliwiają poszukiwanie twórczego rozwiązania problemu, ciekawy przekaz informacji, sprawdzenie ich wiedzy i umiejętności nie tylko polonistycznych, ale również informatycznych. Pokazują sposoby korzystania z Internetu, wyszukiwania haseł encyklopedycznych, tworzenia charakterystyki epok, spożytkowania ekspozycji zdjęciowych, „komputerowej wycieczki” do muzeów słynnych pisarzy. Umożliwiają zapisanie zdobytych informacji na dyskietkę i ich komputerowy wydruk (jako pomoc przy kolejnych lekcjach), sprawdzenie i utrwalenie wiadomości z poszczególnych epok i klas oraz wiedzy ortograficznej.

Po przeprowadzeniu analizy efektywności pracy z wykorzystaniem technik komputerowych można stwierdzić, iż techniki te:

- wzbudzają zainteresowanie uczniów przedmiotem;
- pozwalają efektywnie wykorzystać czas lekcji;

¹¹ Multimedialny przewodnik po literaturze dla uczniów szkół średnich, maturzystów i nauczycieli języka polskiego. Zob. D. Górniak: *Język polski z komputerem*. „Warsztaty Polonistyczne” 1997, nr 4, s. 91–93.

¹² Ibidem, s. 93.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Zob. najnowsze programy edukacyjne w sklepie internetowym Agito, np.: *Język polski – kompendium wiedzy* (przygotowujący do matury i egzaminów wstępnych na wyższe uczelnie) oraz *Język polski bez stresu* (zakres programowy gimnazjum i szkoły średniej).

- nie sprawiają większego kłopotu uczniom z obniżonymi wymaganiami, np. z dysleksją, dysortografią, dysgrafią;
- uczą selekcjonowania treści, rozpoznawania rzetelnych i obiektywnych informacji;
- podnoszą komfort pracy nauczyciela i ucznia;
- pozwalają w sposób interesujący syntezywać informacje o pisarzach, dziełach, epokach;
- uczą uważnego słuchania i sprawnego notowania.

Ćwiczenia redakcyjne z komputerem

Duże znaczenie, szczególnie w szkole średniej, ma również użycie komputera do ćwiczeń redakcyjnych. Kształcenie umiejętności tworzenia tekstu pisanego oraz poprawnej wypowiedzi ustnej to konieczność dla dzisiejszego maturzysty. Na nowym maturalnym egzaminie wewnętrznym z języka polskiego wymaga się od ucznia nie tylko wyboru tematu, ale również prezentacji tekstów z odwołaniami do źródeł i literatury przedmiotu. Gromadzenie oraz celowe i umiejętne wykorzystanie bibliografii do prezentacji ustnej, jej selekcja oraz analiza – to podstawowe zadanie ucznia. Kolejne trudności to opracowanie koncepcji prezentacji, kompozycji wypowiedzi, jej konspektu oraz ogólnego planu¹⁵. Mimo że ustna część egzaminu „sprawdza przede wszystkim umiejętność komunikacji werbalnej oraz umiejętność organizowania warsztatu pracy”¹⁶, a uczeń podczas egzaminu może korzystać jedynie z przygotowanego wcześniej planu prezentacji, ważne jest, aby nauczyciel w odpowiedni sposób pokierował pracą uczniów w czasie ich rocznych czynności badawczych. Należy zatem poinstruować uczniów o sposobach i możliwościach gromadzenia potrzebnej bibliografii. Można byłoby nawet zaproponować zorganizowanie wycieczki do uniwersyteckiej biblioteki. Poza tym, jak sądzę, dobrze byłoby również przeprowadzić lekcję lub cykl lekcji (w zależności od potrzeb i zdolności uczniów) na temat pisemnego redagowania wypowiedzi z uwzględnieniem sposobu posługiwania się bibliografią źródłową i literaturą przedmiotu. Przygotowywana dość długo prezentacja ustna musi mieć solidne podstawy – wykształconą umiejętność redagowania tekstów własnych, również pisemnych. Rola polonisty może sprowadzać się w tej sytuacji do kierowania czynnościami wychowanków przy opracowywaniu tekstu pod względem technicznym oraz do ćwiczenia umiejętności „w zakresie układu treści, kompozycji

¹⁵ Zob. M. Bursztyn, M. Kosińska-Pułka: *O znaczeniu tematów na egzamin wewnętrzny z języka polskiego*. W: *Dawne i nowe formy egzaminowania*. Red. B. Niemierko i W. Małecki. Wrocław 2001, s. 96.

¹⁶ *Informator maturalny od 2005 roku z języka polskiego*. Warszawa 2003, s. 15.

wypowiedzi, spójności logicznej tekstu, sprawności językowej, ładu stylistycznego i grafii”¹⁷. Wśród celów operacyjnych tego typu lekcji mogłoby się znaleźć chociażby wyrobienie takich sprawności, jak: streszczanie tekstu i poddawanie go różnym transformacjom, komponowanie tekstu, wybieranie i odpowiednie zaznaczanie cytatów, wstawianie przypisów, poprawianie błędów, wstawianie akapitów, formatowanie tekstu¹⁸. Ważną rzeczą jest przypomnienie zasad sporządzania opisu bibliograficznego, podanie precyzyjnych sposobów odwołań do tekstów oraz wskazanie jednocześnie na nieetyczność plagiatstwa.

Każdy nauczyciel powinien decydować o takim wyborze metod i form pracy z komputerem na lekcjach języka polskiego, aby mogły one „włączać się w proces przyswajania przez uczniów kompetencji przedmiotowych, wpisanych w obszar edukacji polonistycznej”¹⁹. Bezkrytyczne korzystanie czy to z komputerowych programów edukacyjnych, czy też z edu-ROM-ów przekreślałoby kompetencje współczesnego nauczyciela oraz podmiotowe traktowanie ucznia. Z tego względu, jak już wcześniej zasygnalizowałam, bardzo ważne okazuje się zaplanowanie wszelkich działań dydaktycznych w ten sposób, aby ująć je w merytoryczne ramy projektu. Kompetencje nauczycielskie w dziedzinie planowania i projektowania zakładają, że jeżeli „działalność dydaktyczna i wychowawcza nauczyciela ma być działalnością celową i dobrze zorganizowaną, musi być wcześniej zaplanowana i zaprojektowana”²⁰. Co ciekawe, jeżeli przyrzeć się bliżej historii nauczania języka polskiego, okazuje się, że tradycja współczesnej metody projektów jest zakorzeniona w podświadomości nauczycieli od dawna. Wskazuje na to tradycja nauczania w gimnazjach galicyjskich, zwłaszcza w ramach zajęć pozalekcyjnych podczas zebrań kółek języka polskiego²¹.

Okazuje się, że różnorodne formy kulturowej i społecznej komunikacji, oparte na tradycyjnych metodach pracy, mogą być użyteczne we współczesnej szkole. Te z kolei mogą wpływać na samokształceniowy aspekt działań uczniów. Nowoczesne propozycje stylu pracy polonistów wynikają niejednokrotnie z praktycznych wymogów reformy edukacji. Najważniejsze jednak wydaje się, że „znajomość komputerowych technik przekazu [...] staje się [...] coraz pilniejszą koniecznością, by partnerskie wędrowanie nauczyciela

¹⁷ Zob. M. Woś: *Jak wykorzystać komputer do ćwiczeń redakcyjnych?* W: *Nowoczesność i tradycja w edukacji polonistycznej...*, s. 215.

¹⁸ Zob. ibidem, s. 216.

¹⁹ Zob. I. Morawska: *Edu-ROMy na lekcjach języka polskiego w szkole podstawowej i gimnazjum*. W: *Nowoczesność i tradycja w edukacji polonistycznej...*, s. 223.

²⁰ Zob. W. Strykowski: *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*. „Edukacja Medialna” 2002, nr 4, s. 8.

²¹ Zob. B. Prościak: *Galicyjskie wzorce polonistycznych zajęć pozalekcyjnych*. W: „Dydaktyka Literatury”. T. 21. Zielona Góra 2001, s. 127.

z uczniami odbywało się w tym samym kierunku i po tych samych drogach”²².

²² *Drogi i ścieżki polonistyki gimnazjalnej*. Red. Z. Uryga i Z. Budrewicz. W: „Nowoczesna Szkoła”. T. 6. Kraków 2001, s. 7.

Beata Prościak

ПРЕДЛОЖЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРА НА УРОКАХ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Резюме

В статье представлены возможности использования компьютерной технологии в работе учителя-полониста в средней школе. Внимание сосредоточено на избранных техниках работы, которые используют при обучении польскому языку и литературе Интернет, а также некоторые программы обучения, такие, как *Literat* (*Литератор*), *Dyktando* (*Диктант*), *Wielkie dzieła literatury polskiej* (*Великие произведения польской литературы*). Целью таких уроков можно сделать проверку знаний и выработку орфографических умений, собрание информации, относящейся к избранной литературной эпохе или жанру (в форме тестов и квизов), подытоживание сведений, связанных с конкретным текстом для обязательного чтения, формирование умений создания собственных письменных текстов. Эта последняя цель связана с подготовкой презентации к устной части выпускного экзамена по польскому языку и литературе.

Кроме того, в статье содержатся организационные указания, которые относятся к необходимому оборудованию компьютерного класса, а также подчеркивают необходимость сотрудничества с другими учителями. Автор статьи обращает особое внимание на то, что некритическое использование компьютерных программ или EDU-ROM-ов (обучающих CD-ROM-ов) перечеркивало бы систему компетенции современного учителя, а также индивидуального подхода к ученику.

Beata Prościak

USING COMPUTERS IN POLISH LANGUAGE CLASSES – A SUGGESTION

Summary

This article presents the possibility of using computers by Polish teachers in high schools. The author concentrates on selected methods of using the Internet and educational software in teaching Polish, e.g. *Literat* (*Literature specialist*), *Dyktando* (*Dictation*), *Wielkie dzieła literatury polskiej*

(*Great works of Polish literature*). The aims of such a lesson can be varied: checking knowledge, improving spelling skills, revising knowledge of a given literary period or material covered during a given period of time (e.g. tests and quizzes), reviewing the understanding of a given literary text, improving the skill of creating written texts. The last aim is related to the presentation which is a requirement of the oral part of the new matura exam in Polish.

Moreover, the article includes organizational tips concerning both hardware and software in the classroom. It also stresses the importance of cooperation with other teachers. Apart from that, the author strongly believes that uncritical and unlimited use of computer software or EDU-ROMs would ruin the competence and skills of a modern teacher and the attitude towards the learner.